

O'QUVCHILARNI IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MUSTAQIL TALIMNING O'RNI

Islomova Nodira Xushnutovna

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarning ijodiy tafakkurini shakllantirish va rivojlantirishda mustaqil ta'limning ahamiyati yoritilgan. Muallif mustaqil ta'lim orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, yangicha yondashuvlar ishlab chiqish kabi ko'nikmalarni rivojlantirish imkoniyatlarini tahlil qiladi. Shuningdek, maqolada o'quvchilarning o'z-o'zini anglash, izlanishga bo'lgan qiziqishini oshirish hamda bilimni chuqur va mustahkam egallashda mustaqil ta'limning samarali usullari haqida fikr yuritilgan. Tadqiqot natijalari asosida mustaqil ta'limni tashkil etishning samarali yo'llari va o'qituvchilarning bu jarayondagi o'rni xususida amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Ijodiy tafakkur, mustaqil ta'lim, o'quvchilar faolligi, ta'lim jarayoni, tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, shaxsiy rivojlanish, innovatsion metodlar, ta'lim samaradorligi, mustaqil fikrlash.

Bugungi tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan dunyoda so'nggi tendensiyalar va o'zgarishlardan xabardor bo'lish kasbiy faoliyatni rivojlantirish muhimdir uchun juda. Buning eng yaxshi usuli - mustaqil ko'nikma va bilimlarni o'rganish tashabbusini o'z zimmasiga oladi, unda talaba mustaqil ravishda yangi ko'nikma va bilimlarni o'rganishi lozim.

Mustaqil ta'lim turli shakllarda bo'lishi mumkin, masalan, onlayn kurslar, seminarlar va konferensiyalarda qatnashish yoki kitob va maqolalarni o'qish. Albatta, mustaqil ta'lim intizom va o'z-o'zini rag'batlantirishni talab qiladi. O'qishni nazorat qilish talabani to'liq salohiyatingizni ochib beradi va shaxsiy va professional maqsadlariga erishishga yordam beradi. Universitetdagi mustaqil ishning boshqa ish turlaridan asosiy farqi nimada?

Bu o'qituvchining bevosita ishtirokisiz, talabaning mustaqil ravishda topshiriqni bajaradigan faoliyati.

Mustaqil talim – o'quv materialini mustaqil o'zlashtirish, murakkablik darajasi turlicha bo'lgan topshiriqlar, amaliy vazifalarni auditoriya hamda auditoriyadan tashqarida ijodiy va mustaqil bajarish asosida nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyatdir. O'quvchilarning ijodiy tafakkur yo'li ularning individual rivojlanishini hisobga olishni taqozo qilib, bu o'z navbatida, ta'lim oluvchilarning imkoniyatlari, qiziqishlari, mayllaridan kelib chiqqan holda o'quv jarayonini tabaqalashtirishni talab qiladi. Mazkur jarayonda o'qituvchi o'zining kasbiy mahorati doirasida o'quvchilarga nisbatan individual yondashuvni tatbiq eta olishi muhim ahamiyatga ega. Evristik metodlar kognitiv metodlar bilan uyg'un tarzda qo'llaniladi. O'qitishning kognitiv metodlari ham evristik topshiriqlar kabi o'quvchini mustaqil ijodiy fikrlash, izlanishga undaydi. Bunday metodlar sirasiga:

- o'quvchilarni ijodiy faollikka undovchi metodlar;
- fikriy faoliyatga olib kiruvchi metodlar;
- o'quvchilarni obrazli hamda ramziy belgilar yordamida ishlashga jalb qiluvchi metodlar;
- evristik savollar bilan murojaat qilish metodi;
- qiyoslash metodi;
- dalillarni dalillardan farqlash metodi;
- farazlarni ilgari surish metodi;
- bashorat qilish metodi;
- xatolar ustida ishlash metodi;
- nazariyalarni loyihalash metodi kabilar kiradi.

Biz quyida ularning ba'zilar ustida batafsil to'xtalamiz:

Empatiya, ya'ni o'quvchilarni ijodiy faollikka ruhlantiruvchi metodlar o'quvchining atrofdagilar odamlar, narsa va buyumlarning holatini his etishlariga ko'maklashadi. Hissiyobrazli tasavvurlar yordamida o'quvchilar o'rganilayotgan ob'ektni anglashga muvaffaq bo'ladilar, uning ichki o'ziga xos jihatlarini his etadilar va tushunadilar. Mazkur metodni muvaffaqiyatli qo'llash orqali o'qituvchilar o'quvchilarning holatini aniqlash, ularning tuyg'ularini his etishga erishadilar. Dastlab bu metod o'yin tarzida amalga oshiriladi. Mazkur jarayonda o'quvchilar quvonch, zavqlanish hissini tuyadilar. Ta'lim natijalari olinib, uning mohiyati anglangandan keyin esa o'quvchilar ushbu metodga o'qitish metodi sifatida jiddiy yondasha boshlaydilar. Mazkur metod yordamida o'quvchilar dunyoni, hayvonot va o'simliklar olamini anglaydilar, ularning dunyoqarashida tub o'zgarish yuz beradi. Tabiatga nisbatan alohida muhabbat bilan qaraydilar. Bu esa ularning ertaklar to'qishlariga zamin hozirlaydi. Bolalar asta-sekin ijod olamiga kira boshlaydilar. Bu esa o'quvchilarning ta'lim muhitida yashashlari, so'zlardan ko'proq foydalanishlari, ya'ni ularning lug'at boyligini oshirishga ko'maklashadi. Buning natijasida o'quvchilar o'z-o'zlari va atrofdagilarga savollar bera boshlaydilar. Hissiyotlari doirasida mavjud voqelikni idrok etish, tushunish, ko'rishga muvaffaq bo'ladilar. Bu jarayonda tug'iladigan fikrlar, his-tuyg'ular o'quvchining ta'lim jarayonida qo'lga kiritgan natijasi hisoblanadi. Bunday mashqlar o'quvchilarga turli nuqtai nazarlardan turib voqelik haqida fikrlash va ularni tushunish layoqatini shakllantiradi. O'quvchi o'zining bilish jarayoniga nafaqat aqliy, balki hissiy natijalarni ham uyg'unlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ushbu metod o'qituvchilar tomonidan kam qo'llaniladi, biroq u evristik ta'limning samarali metodi bo'lib, o'quvchilarning foydalanmayotgan imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun xos bo'lgan xususiyatlardan biri kuzatgan voqeliklarini his etish, ular asosida o'z kechinmalarini boyitish, o'zlarini o'rab turgan muhitni bilish va his etishga intilishdir. O'quvchilarni obrazli ko'rish orqali faollikka undovchi metod ob'ektlarni hissiy-obrazli tadqiq etishlariga ko'maklashadi. O'qituvchi o'quvchilarga ob'ektlarning belgilari, shakliga nazar tashlash, ularda ko'rgan obrazlarini chizish, ularning nimaga o'xshashligini tasvirlash haqida topshiriq beradi. Yoki o'quvchilarga o'zbek mumtoz musiqasiga oid asarlarni tinglash vazifasini topshiradi. Ular mazkur topshiriqlarni bajarib bo'lganlaridan keyin o'qituvchi

savollar beradi. “Bastakor ushbu musiqa orqali nima demoqchi bo‘lgan?”, “Siz ushbu musiqani tinglaganda nimalarni his etdingiz, tasavvuringizda nimalar paydo bo‘ldi?”, “Ushbu musiqaning ohangi qanday: tezmi yoki sokinmi?”. Shu bilan bir qatorda o‘qituvchi o‘quvchilarga musiqani tinglaganlaridan keyin tasavvurlarida qanday obraz gavdalanganligini chizib ko‘rsatish haqida topshiriq beradi. Fikriy faoliyatga olib kiruvchi metodlar o‘rganilayotgan ob‘ektga bir vaqtning o‘zida o‘quvchining ko‘rish va fikrlash faoliyatini jalb etish imkonini beradi. Shu asosda ular ob‘ektda mujassamlashgan fikrni, uning o‘ziga xosligini anglashga muvaffaq bo‘ladilar. Bu jarayonda o‘qituvchi o‘quvchilarda faollik ko‘rsatish kayfiyatini hosil qilishi lozim. Bu esa faol hissiy-fikriy bilish faoliyati natijasida vujudga keladi. O‘qituvchi o‘quvchilarda fikriy faollikni hosil qilish uchun quyidagi savollar bilan murojaat qilishi mumkin: “Muayyan hodisa yoki predmetning belgilari yoki kelib chiqish sabablarini aytib bering?”, “Muayyan narsa yoki buyumlar qanday tuzilgan, uning o‘ziga xos jihatlari nimalarda namoyon bo‘ladi?”. Ushbu metodni qo‘llash natijasida o‘quvchilarda noan‘anaviy bilish sifatleri tarkib topadi.

Xulosa: qilib aytganda, mustaqil ta’lim o‘quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. U o‘quvchilarning bilimga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, mustaqil fikrlash, yangicha yondashuvlar ishlab chiqish va muammolarni ijodiy hal etish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Ta’lim jarayonida mustaqil izlanish, amaliy topshiriqlar va ijodiy faoliyat turlaridan samarali foydalanish orqali o‘quvchilarda faollik va tashabbuskorlik rivojlanadi. Shuningdek, o‘qituvchining to‘g‘ri rahbarligi ostida tashkil etilgan mustaqil ta’lim o‘quvchilarning shaxsiy intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu bois, zamonaviy ta’limda mustaqil ta’limni rivojlantirish va uni ijodiy tafakkurni shakllantirishga yo‘naltirish dolzarb masalalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Андреев А.А. Педагогика высшей школы. – М.: Московский

международный институт эконометрики, информатики, финансов и права,

2002. - 264 с.

2. Usmonov, V.V. Talabalarning mustaqil ishi: kasb-hunar ta'limi jarayonida tashkil etish va boshqarish [Matn]: monografiya / V.V.Usmonov. - Ulyanovsk, UlGGU, 2006. - 275 b.
3. Вайсеров, З. В. Организация самостоятельной работы студентов – путь к повышению качества подготовки специалистов среднего звена. – 2008. - № 9. – С. 4 – 8.
4. Ma'murov B.B. O'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan o'quv-biluv jarayonini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari. Ped. fan. nom.dis. Avtoreferati.– Toshkent: 2009. – 26 b.
5. Mahmudov M. Ta'limni didaktik loyihalash. T.: Fan, 1999.-179 bet.
6. Safarova R.G., Abdullaeva B.S., A.Bahromov va boshq. Boshlang'ich ta'lim konsepsiyasi.. RTM, –T.: 2015.
7. Anarkulova, Z. ., & Aminboyeva , M. (2023). THE PECULIARITIES OF USING VISUAL MATERIALS FOR TEACHING ENGLISH.
8. file:///C:/Users/user/Downloads/5_26